

Janusz Odrowąż-Pieniążek

Nabytki archiwalne Muzeum Adama Mickiewicza w Warszawie - Archiwum Andrzeja Towiańskiego; archiwalia po Ludwiku Orpiszewskim

Biuletyn Polonistyczny 3/9, 68-70

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NABYTEKI ARCHIWALNE MUZEUM ADAMA MICKIEWICZA W WARSZAWIE - ARCHIWUM
ANDRZEJA TOWIAŃSKIEGO; ARCHIWALIA PO LUDWIKU ORPISZEWSKIM

Muzeum Mickiewicza w Warszawie wzbogaciło się ostatnio o dwa ciekawe zespoły archiwalno-ikonograficzne, znajdujące się do tej pory w posiadaniu rodzin, gdzie, praktycznie biorąc, były niedostępne /Archiwum domowe Andrzeja Towiańskiego oraz archiwalia po Ludwiku Orpiszewskim/.

Obszerne "Archiwum Sprawy Bożej", obejmujące główny zrząd dokumentów związanych z ruchem towianistycznym, stanowi obecnie własność prof. Mariny Bersano-Begey i znajduje się bądź w Turynie, bądź w wiejskiej posiadłości Begeyów. Część jednakże papierów Towiańskiego, głównie rodzinnych, lecz nie wyłącznie, odziedziczyła jego córka, Waleria z Towiańskich Kulwieciowa. Od jej synowej, Zofii, zamieszkałej w Bydgoszczy, zakupiono całość zbiorów.

Najcenniejszą ich pozycją jest portret Towiańskiego, pędzla Walentego Wańkowicza, jedna z najwcześniejszych podobizn Towiańskiego, pochodząca prawdopodobnie z lat ok. 1825-30, wcześniejsza zapewne niż znany portret tegoż pędzla /Towiański z piórem w ręku/, które posiada Muzeum Narodowe w Warszawie. Duplikat portretu zakupionego obecnie od Kulwieciów wisiał do 1939 r. w rektoracie Uniwersytetu Wileńskiego. Wśród pamiątek po Towiańskim znajduje się także przypisywany Wańkowiczowi obraz "Sztandar Sprawy Bożej". Dział ikonografii przedstawia się niezwykle bogato. Kilka oryginalnych dagerotypów, fotografie Towiańskiego i jego żony według dagerotypów zaginionych, rodziców Mistrza według nie istniejących dziś portretów, fotografie i litografie przedstawiające towiańczyków /Karol Różycki, Edward Duński itp./, wreszcie gruby album z pięćdziesięciu fotografiami, z których wiele jest zapewne unikatami.

Wśród pamiątek znajduje się książka do nabożeństwa z obszerną dedykacją Towiańskiego /ofiarowana żonie/, szereg obrazków, litografii i fotografii z dedykacjami Mistrza dla różnych osób. Znajdują się tu także osobiste dokumenty Towiańskiego, szereg jego listów, od r. 1835 począwszy, interesujący wypis postępów w szkole z lat 1808-13. Bardzo ciekawie przedstawiają się archiwalia rodzinne Towiańskich, sięgające roku 1716. Są tu listy/Fleminga, J.Chreptowicza/, akta procesowe przodków Towiańskiego /proces z Sapieżyną/, przywilej podpisany przez Augusta III dany Antoniemu Towiańskiemu. W tymże dziale odnaleźć można niezwykle interesujący dokument: "Inwentarz folwarku Antoszwińcia w r. 1811 Apryla 1 dnia sporządzony" obejmujący dokładny spis majątku rodzinnego Towiańskich, tak dokładny, że podano nawet ilość gęsi, kur i kogutów.

Inne papiery dotyczą przeważnie towiańczyków. Tutaj znajduje się własnoręczne pismo Kościuszki z ostatnich lat życia skierowane prawdopodobnie do Karola Różyckiego /w jęz. francuskim/, drobne pamiątki i autografy po Różyckim, listy ks. Edwarda Duńskiego oraz ciekawe papiery Ferdynanda Gutta: wymienić tu warto przede wszystkim dokumenty z r.1848, pisma do gen. Cavaignac'a, przepustki i papiery związane z aresztowaniem Gutta i Towiańskiego oraz zwolnieniem ich za staraniem Mickiewiczów.

Na szczególną uwagę zasługujeteczka z napisem: "Daty i fakty z życia A.T.". Przechowywany jest w niej rękopis obejmujący 168 kart /z pewnymi brakami/, na którym spisano biografię Towiańskiego ujętą w rodzaj kalendarium. Autorką jest towianistka, Paulina z Jaworskich Szubertowa - Lipska, która spisała biografię na podstawie relacji Ferdynanda i Anny Guttów oraz Karoliny Towiańskiej - jest ona autoryzowana i poprawiona podobno przez samego Towiańskiego. Mimo hagiograficznego charakteru tych notatek zawierają one wiele cennego materiału, nie były bowiem dotąd nigdy publikowane.

x

Zespół archiwalny po Ludwiku Orpiszewskim, znacznie mniejszy niż archiwum Towiańskiego, zawiera jednakże kilka cennych pozycji. Stanowił on własność zmarłej przed trzema laty synowej Ludwika, Marii Orpiszewskiej, zamieszkałej również w Bydgoszczy.

Godne wymienienia są tu przede wszystkim materiały ikonograficzne: karykatura /nieznanego malarza/, przedstawiająca Orpiszewskiego i kilku przedstawicieli Polonii rzymskiej ok. r. 1850, 10 zdjęć z lat 1850-1900 przedstawiających Adama Czartoryskiego, jego rodzinę i bliskich, są tu dwa nieznane zdjęcia Marii Wodzińskiej-Orpiszewskiej, innych członków rodziny Orpiszewskich, Zamcyskich, Sanguszków, Platerów. Litografia paryska Villaina przedstawia trzech belwederczyków: L.Orpiszewskiego, L.Nabielaka, W.Nasierowskiego.

Wśród dokumentów znajdują się papiery osobiste Ludwika Orpiszewskiego: dokumenty wojskowe z r.1831, dwa paszporty z podpisem Guizota; pierwszy wydany w r. 1842 i drugi, obszerniejszy, liczący 41 kart /z licznymi wizami pozwalającymi ustalić dokładne daty podróży agenta "Hotelu Lambert"/, wystawiony w r.1844. Znajdują się tu również dokumenty z podpisami dwóch papieży: Grzegorza XVI i Piusa IX, kilka listów z okresu urzędowania Orpiszewskiego przy Watykanie.

Najciekawszą bodaj pozycją w tym zbiorze jest rękopis zatytułowany "Notes à l'appui du projet d'établissement d'une chaire de littérature

Slave au Collège de France à Paris, mars 1840" z adnotacją: "dane Mini-
strowi Cousinowi w marcu 1840". Jest to brulion noty /wysłanej zapewne
przez obóz Czartoryskiego/, zawiera liczne poprawki różnymi charakterami
pisma, których autorstwo da się zapewne ustalić; dotyczy przygotowywanej
dla Mickiewicza katedry w Collège de France.

Wśród innych listów i dokumentów znaleźć można dyplom przyjęcia Orpi-
szewskiego do Towarzystwa Literackiego w Paryżu, rękopisy utworów pisa-
rza itd. oraz sporą wiązkę listów dotyczących rodziny Orpiszewskich.

Janusz Odrowąż-Pieniążek
Instytut Badań Literackich

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI HISTORYCZNO LITERACKIEJ ODDZIAŁU PAN W KRAKOWIE

/por. Biuletyn Polonistyczny, zesz. 5, str. 48-49/

1. W okresie od 14 kwietnia 1959 r. do 31 maja 1960 r. odbyły się 22
posiedzenia naukowe Komisji Historyczno-literackiej, na których jej
członkowie i zaproszeni goście przedstawili własne prace:
Hermann Buddensieg: Goethes Dichter-Sein
Maria Strzałkova: Dwa studia porównawcze: Prus i Balzac, Orzeszkowa
i Sue
André Mirambel: La poésie néohellénique au XIXe siècle
Józef Spytkowski: Marii Konopnickiej "Wanderjahre"
Zygmunt Czerny: Myśl Cervantesa
Jan Dihm: "Powrót pośła" dokumentem i obrazem epoki
Stanisław Sierotwiński: Literatura konspiracyjna okresu 1940-1944
Stanisław Pigoń: Fredroviana
Władysław Szyszkowski: Z dziejów recepcji szkolnej Słowackiego
Jean Fabre: "Godzina myśli" jako manifest romantyzmu
Hermann Buddensieg: Mickiewicz und Schiller
Józefa Kowalska: Heine a Francja
Lesław Eustachiewicz: Ze studiów nad dramatem Młodej Polski
Stanisław Zabierowski: O dobrowolnej i przymusowej cenzurze w "Po-
piokach"
Henryk Markiewicz: Program literacki Piotra Chmielowskiego
Kazimierz Wyka: Kariera burzanu
Stanisław Pigoń: Czas powstania "Ustępu" III części "Dziadów"
Leon Płoszewski: Życiorys "Legendy" Wyspiańskiego
Jan Zaremba: Wacław Potocki jako poeta regionu podgórnego
Piotr Grzegorzczak: Lew Tołstoj w Polsce